lizării programului revoluţionar al moldovenilor, numai datorită influenţelor, este astăzi caducă pentru istoriografia noastră.

Aceste observaţii, la care se pot adăuga şi altele, nu scad cu nimic din valoarea lucrării. Ele au doar menirea de a ilustra interesul cu care am urmărit această nouă lucrare despre revoluţia română de la 1848.

V. *Russu*

CONSTANTIN C. GIURESCU, *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă:* Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1970, 467 pagini + rezumat în limbile franceză, rusă şi engleză, indice şi 40 p. planşe în afară de text.

După o primă ediţie, apărută în 1966 şi epuizată într-un timp record, cartea profesorului C. C. Giurescu, intens solicitată, atît de specialişti, cît şi de un public larg, vede din nou lumina tiparului, în condiţiile în care întregul nostru popor a sărbătorit 150 de ani de la naşterea Domnului Unirii. Lucrarea se vrea şi reprezintă, într-adevăr, cel mai frumos omagiu al contemporaneităţii pentru făuritorul României moderne.

Viaţa şi opera lui Cuza Vodă este mai mult decît o indică titlul; este o veritabilă frescă a societăţii româneşti, într-o epocă de mari prefaceri, de constituire a naţiunii, de angajare pe calea progresului şi a civilizaţiei. Autorul, cu măiestria ce-l caracterizează, făcînd ordine într-un vast material documentar, a reliefat liniile directoare de dezvoltare ale societăţii, conturînd figura luminoasă a lui Alexandru I. Cuza şi situîndu-l în contextul faptelor şi al evenimentelor.

Cartea, în întregul ei, reflectă pasiunea exemplară a autorului pentru obiectul cercetării, capacitatea acestuia de a pune în ordine şi de a utiliza un enorm material documentar şi o bibliografie vastă, măiestria de a selecta elementele esenţiale, de natură să dea contur şi consistenţă evenimentelor şi personalităţilor. Calităţile istoricului, ale omului de ştiinţă, se îmbină fericit cu acelea ale eruditului, omul de vastă cultură, care captivează pe cititor, în egală măsură, prin acurateţea, eleganţa şi — în acelaşi timp — simplitatea stilului.

Lucrarea se citeşte cu interes şi plăcere, fiind un preţios instrument pentru specialişti şi, totodată, o operă de cultură, cu reală aderenţă la un public larg.

Din capul locului, trebuie făcută precizarea că *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă* reprezintă rezultatul unor investigaţii largi, care au solicitat îndelung şi complet pe cercetător. În afara folosirii integrale a lucrărilor publicate anterior-indicate, cu scrupulozitate, în *Introducerea bibliografică*, autorul a beneficiat de informaţiile existente în arhiva Cuza. Cercetările sistematice efectuate în bogatul material al acesteia, pe care autorul, după propria sa mărturisire (p. 23), l-a ordonat, i-au îngăduit să aducă în circuitul ştiinţific date şi fapte noi; acestea, filtrate prin personalitatea autorului, imprimă operei o valoare ce o singularizează.

Lucrarea profesorului C. C. Giurescu este concepută într-o largă viziune dialectică. Atît în primul, cît şi în cel de-al doilea capitol ce urmează *Introducerii bibliografice (Lupta pentru Unirea Principatelor. Victoria din 1859 prin dubla alegere ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza* şi *Alexandru Cuza înainte de domnie)*, viitorul domn al Unirii este înfăţişat ca un reprezentant al epocii, ca un ilustru participant la eforturile generaţiei sale — generaţia revoluţiei de la 1848 — de a constitui statul modern, unitar şi democratic, România. Prin trăsături concise este reconstituită epoca anterioară domniei, cînd, în cadrul revoluţiei de la 1848 şi apoi în perioada care a precedat formării statului naţional, s-a alcătuit programul al cărui executor va fi Alexandru I. Cuza. Portretul domnitorului este înfăţişat veridic, integrat organic în realitatea contemporană.

De asemenea, după înfăţişarea evenimentelor care au precedat şi au înlesnit dubla alegere, în capitolul consacrat *Primilor trei ani de domnie. Recunoaşterii Uni-*

rii şi definitivării ei (24 ianuarie 1859 — 24 ianuarie 1862), se stăruie încă de la început, asupra condiţiilor în care Al. I. Cuza şi-a început domnia. Este reconstituită atmosfera generală, este subliniată *opoziţia de interese*, ambiţiile diverse deasupra cărora domnitorul trebuia să se situeze şi să le domine (p. 81 şi urm.).

Aici, ca şi în cele două mari capitole care urmează *(Anii de luptă constituţională. Guvernele Barbu Catargiu, N. Kreţulescu, Mihail Kogălniceanu. Secularizarea averilor mănăstireşti şi Domnia autoritară. Statutul, Legea electorală. Căderea guvernului Kogălniceanu. Sfîrşitul domniei lui Cuza)*, este reliefată preocuparea constantă a domnitorului pentru apărarea şi întărirea autonomiei ţării. Alexandru I. Cuza a dus o politică suplă, de prudenţă dar şi de cutezanţă, atunci cînd împrejurările au solicitat-o, manifestînd o atitudine demnă care a impus, adeseori, chiar şi celor ce atentau la drepturile şi libertăţile ţării. Întreaga politică internă şi externă, „apărarea de către Cuza, în mod constant şi ferm, a drepturilor şi autonomiei ţării, a format premisa viitorului proces de cîştigare a independenţei naţionale" (p. 127). Este, aceasta, o concluzie larg argumentată pe parcursul celor trei capitole.

În măsură egală, este analizată legislaţia iniţiată sau patronată de domnitorul Unirii. Stabilindu-se legătura necesară cu programul de la 1848, se subliniază sensul major al acestei legislaţii, semnificaţia sa generală. „Toate legile şi măsurile din întreaga domnie a lui Cuza — se notează în acest sens, în finalul analizei — consolidau ordinea burgheză, proprietatea individuală,... consacrînd ascensiunea continuă a burgheziei şi preponderenţa capitalului" (p. 321).

Astfel, pentru a ne opri doar asupra unui singur exemplu, făcînd judicioase reflecţii asupra legii rurale şi obiectînd împotriva manierei, uzitate uneori, de a se îngroşa doar laturile negative ale acesteia, autorul remarcă adevărul în conformitate cu care legea „a reprezentat nu numai un început de dreptate pentru talpa ţării dar şi un act de previziune socială şi politică... una din reformele esenţiale burghezo-democratice, menite a crea o structură social-economică statului român modern" (p. 293, 294—295).

În egală măsură, sînt explicate temeinic antecedentele şi raţiunea loviturii de stat (p. 224 şi urm.). Aceasta a fost generată „...nu din veleităţi personale sau din vanitate, ci fiindcă era singurul mijloc de a da ţării cele două legi fundamentale, aşteptate de atîta vreme: legea electorală şi legea rurală" (p. 251).

Explicaţii largi, foarte interesante, pline de substanţă ne sînt oferite cu privire la *monstruoasa coaliţie*. Este analizată geneza, componenţa, mobilurile şi acţiunile întreprinse pentru înlăturarea domnitorului (p. 164 şi urm.). Informaţii la fel de interesante, care motivează afirmaţiile judicioase ale autorului, se dau cu privire la măsura în care *camarila*, prin acţiunile întreprinse de reprezentanţii ei, a avut darul să compromită pe domn şi să creeze în ţară o atmosferă şi o situaţie nefavorabile (p. 365 şi urm.).

Discutarea şi aprecierea evenimentelor interne şi internaţionale îi îngăduie autorului să creioneze cu pregnanţă personalitatea puternică a Domnului Unirii, să-i sublinieze înaltul patriotism ce l-a călăuzit în toate actele domniei sale şi care i-a impus, în cele din urmă şi hotărîrea de a renunţa la tron (p. 361—363).

Bogăţia informaţiei utilizate şi, fireşte, capacitatea de a distinge, i-au îngăduit autorului să surprindă, cu exactitate, originea şi implicaţiile anumitor fapte şi evenimente, să precizeze raţiunea unor atitudini, să plaseze la locul şi în ponderea lor — în evenimentele vremii — conflictele şi pasiunile individuale. Cu deosebită măiestrie şi cu talent scriitoricesc, este stabilit raportul dintre obiectiv şi subiectiv în desfăşurarea evenimentelor, în succesiunea acestora. În acest sens, am semnala, de pildă, explicaţiile ce se dau în legătură cu iniţiativa domnului cu privire la amînarea loviturii de stat (p. 197—198), la inadvertenţa aparentă între atitudinea acestuia faţă de amestecul Porţii în problema mănăstirilor închinate şi textul telegramei lui Baligot de Beyne (p. 207—208). De asemenea, interes prezintă şi notaţia privind cauzele refuzului domnitorului de a sancţiona legea asupra instrucţiunii publice, votată de Cameră, la 16/28 martie 1864 (p. 231—232) sau analiza ce se face persona-

lităţii lui M. Kogălniceanu, conflictului acestuia cu unii din oamenii din preajma domnitorului (p. 333 şi urm.).

Faptele sînt expuse cu multă precizie, detaliile, încadrate la locul lor, devin semnificative, adaugă un plus substanţial de înţelegere şi colorează expunerea. Nimic nu este de prisos, totul este organic integrat şi sudat.

Ultimile două capitole ale cărţii *(Alexandru Ioan Cuza faţă de viaţa economică, administrativă şi culturală a ţării, precum şi faţă de românii din Transilvania* şi *Ultimii ani ai vieţii (1866—1873). Moartea lui Cuza. Amintirea lui Cuza şi judecata posterităţii)* vădesc atenta preocupare a autorului de a reliefa toate laturile puternicei personalităţi a domnitorului căruia nu-i era străin nimic din ceea ce era necesar poporului, pentru propăşirea, pentru afirmarea plenară a capacităţilor sale, în cadrul civilizaţiei contemporane.

Concluzia apare firească. Cuza rămîne, în fond, „un mare revoluţionar al poporului român; a urmărit statornic îndeplinirea programului de la 1848 şi a contribuit în chip esenţial la îndeplinirea unor puncte principale ale acestui program. A binemeritat astfel de la patrie; numele lui va rămîne înscris cu litere de aur în cartea istoriei poporului nostru, alături de numele marilor voievozi şi domni ai lui" (p. 467).

Adăugîndu-şi o importantă operă la prestigioasa-i activitate, prin cartea sa, profesorul Constatin C. Giurescu, răspunzînd şi unui imperativ patriotic, a înălţat lui Alexandru Ioan Cuza, Domnului Unirii, un monument mai durabil decît arama.

Gh. Platon

D. BERLESCU, C. BOTEZ, I. SAIZU: *File din istoricul fabricii de celuloză şi hîrtie „Letea" — Bacău*, 1969, 294 p.

În preajma împlinirii a 90 de ani de la înfiinţarea celei dintîi societăţi industriale din România pentru fabricarea hîrtiei — fabrica „Letea" din Bacău — un colectiv de istorici ieşeni, format din D. Berlescu, C. Botez şi I. Saizu, a elaborat o foarte interesantă lucrare monografică abordînd o diversitate de aspecte esenţiale din istoria acestei mari întreprinderi. Sarcina autorilor n-a fost deloc uşoară dacă se are în vedere complexitatea problemelor de istorie economică, politică şi socială pe care le implică alcătuirea unei astfel de monografii. Beneficiind însă de un bogat material documentar, în cea mai mare parte inedit, cum şi de sprijinul eficient primit — după însăşi mărturisirea autorilor — din partea conducerii întreprinderii, îndeosebi în ce priveşte furnizarea informaţiilor de ordin strict tehnic, autorii au reuşit să elaboreze o lucrare de o elevată ţinută ştiinţifică, a cărei calitate fundamentală constă în tratarea logică, sistematică şi, mai ales, echilibrată a faptelor şi fenomenelor — istorice în esenţă — într-un limbaj clar şi precis, făcînd-o astfel accesibilă unui cerc mai larg de cititori.

Precedată de un lămuritor „Cuvînt înainte" în care autorii fixează coordonatele de bază ale lucrării, monografia debutează printr-un capitol consacrat *Primelor începuturi ale fabricării hîrtiei în România.* Deşi acest aspect nu formează pentru întîia oară obiectul unei cercetări, autorii, fără a se limita la prezentarea descriptivă a faptelor expuse în lucrările de specialitate de pînă acum, analizează, cu un remarcabil discernămînt critic, realităţile istorice obiective ce au stat la baza începuturilor industriei noastre de hîrtie.

Prezentînd într-un amplu capitol *Activitatea economică a fabricii „Letea" între anii 1881—1944,* autorii scot în relief particularităţile de dezvoltare a întreprinderii în raport cu evoluţia întregii economii naţionale, divizînd perioada, în scopul nuanţării, în etape istorice distincte. Deşi situată în preajma unor inepuizabile surse de materie primă şi deşi înzestrată chiar de la început cu utilaje moderne,